

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

ADAPTATION OF UKRAINIAN LEGISLATION IN THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Сіваш А.А., студентка III курсу факультету юстиції
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Шерстюк К.Д., студентка III курсу факультету юстиції
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У світлі динамічного розвитку світу велика увага наразі приділяється питанню права інтелектуальної власності та її охороні. Стаття присвячена аналізу регулювання окресленого правового інституту в Європейському Союзі. Зазначено, що інтелектуальна власність за своїм характером є територіальним правовим інститутом, що спричиняло низку перешкод у розвитку та подальшій правовій регламентації норм, які регулювали інтелектуальну власність в праві Європейського Союзу. Однак, визначено, що в рамках цього наднаціонального об'єднання все ж вироблено низку загальноєвропейських та значимих стандартів захисту інтелектуальної власності. Зосереджено увагу на установчих договорах та інших актах ЄС, передусім «вторинного права». Також згадано про роль Суду Європейського Союзу у формуванні відповідних принципів, зокрема принципу специфічного інтересу у захисті інтелектуальної власності.

Поряд із цим у статті висвітлено питання щодо необхідності інтеграції країн та гармонізації національного права України у сфері ІВ відповідно до вироблених стандартів ЄС. У світлі підписання нашою державою Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році та набуття у червні 2022 року статусу кандидата на вступ до ЄС, наближення національної правової системи до *acquis* ЄС або *acquis communautaire* є головним зобов'язанням України. У зв'язку з цим у статті серед умов поглибленої співпраці України з державами-членами ЄС виділено потребу гармонізації та адаптації національного законодавства до вимог права ЄС. В контексті співпраці України та ЄС з питань інтелектуальної власності вказано про проведення засідань Діалогу з питань захисту прав інтелектуальної власності. Проаналізовано реформування національного законодавства України у сфері інтелектуальної власності та названо ряд законів, якими вносяться зміни до правової регламентації та підходу до тих чи інших аспектів цього правового інституту у відповідності до правових здобутків Європейського Союзу. Наостанок зазначено про необхідність розроблення та прийняття Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на період 2020–2025 роки, з метою забезпечення інтеграції України у міжнародний та європейський інтелектуальний простір з урахуванням національних інтересів України.

Ключові слова: інтелектуальна власність, Європейський Союз, адаптація законодавства, гармонізація законодавства, стратегія розвитку інтелектуальної власності.

In the light of the dynamic development of the world, much attention is currently paid to the issue of intellectual property rights and its protection. The article is devoted to the analysis of regulation of the outlined legal institution in the European Union. It is specified that intellectual property, by its nature, is a territorial legal institution, which caused a number of obstacles in the development and further legal regulation of the norms that regulated intellectual property in the law of the European Union. However, it is determined that within the framework of this supranational association a number of generally recognized and significant standards for the protection of intellectual property have been developed. Attention is focused on the constituent treaties and other acts of the EU, especially "secondary law". The role of the Court of Justice of the European Union in the formation of relevant principles, in particular the principle of specific interest in the protection of intellectual property, is also mentioned.

Along with this, the article highlights the need to integrate countries and harmonize the national law of Ukraine in the field of IP in accordance with the developed EU standards. In the light of the signing by our state of the Association Agreement with the European Union in 2014 and the acquisition of the status of a candidate for accession to the EU in June 2022, the approximation of the national legal system to the EU *acquis* or *acquis communautaire* is the main obligation of Ukraine. In this regard, among the conditions for in-depth cooperation between Ukraine and the EU Member States, the article identifies the need for harmonization and adaptation of national legislation to the requirements of EU law. In the context of cooperation between Ukraine and the EU on intellectual property issues, meetings of the Dialogue on the Protection of Intellectual Property Rights are indicated. The article analyzes the reform of the national legislation of Ukraine in the field of intellectual property and names a number of laws that amend the legal regulation and approach to certain aspects of this legal institution in accordance with the legal achievements of the European Union. Finally, it is indicated the need to develop and adopt a Strategy for the development of intellectual property for the period 2020–2025, in order to ensure the integration of Ukraine into the international and European intellectual space, taking into account the national interests of Ukraine.

Key words: intellectual property, European Union, adaptation of legislation, harmonization of legislation, intellectual property development strategy.

Вступ. Серед рушійних глобалізаційних змін, які характерні для сучасного світу, слід приділити увагу питанню права інтелектуальної власності (далі – ІВ), бо остання відіграє важливу роль у різних сферах життя та розвитку суспільства. Право ІВ є територіальним за своїм характером, тобто правова охорона об'єктів ІВ, надана на території однієї держави, не діє на території інших держав, але при цьому у Європейському Союзі (далі – ЄС) вироблено ряд стандартів у цій сфері та наразі можна впевнено казати, що досягнення ЄС в галузі правової охорони ІВ є вагомими та загальноєвропейськими.

Актуальність досліджуваної теми. Система охорони ІВ та управління нею є на сучасному етапі необхідним та дієвим механізмом соціально-економічного розвитку країни, складовою частиною становлення в Україні між-

народних стандартів охорони прав та інтересів власників прав ІВ. Окрім того, Україна, обравши європейський вектор розвитку та ставши на шлях євроінтеграції, має ряд завдань, виконання яких є необхідною передумовою для вступу до ЄС. Так, одним з таких пріоритетних питань, що потребує першочергового вирішення в Україні стало саме питання оптимізації правової системи охорони та захисту ІВ в Україні. Набуття Україною статусу держави-кандидата на вступ в ЄС від 23 червня 2022 року додає ще більшої актуальності даному питанню, бо чинними залишаються ряд зобов'язань, які наша держава має впровадити для скорішого набуття повноправного членства в цьому наднаціональному об'єднанні.

Метою статті є висвітлення основних аспектів правового регулювання права ІВ в ЄС та проведення аналізу

поточного стану законодавства України в контексті впровадження стандартів ЄС та виконання взятих нашою державою зобов'язань в окресленій сфері.

Вклад основного матеріалу. Право інтелектуальної власності ЄС пройшло значний шлях у своєму розвитку і зараз воно являє собою сукупність численних джерел, що врегульовують дуже широке коло питань. На початку євроінтеграційних процесів у 1950-х роках питання правової регламентації ІВ перед державами-членами Європейської економічної спільноти не стояло. Римський договір 1957 року не містив у своїх положеннях терміну «інтелектуальна власність», а головною підставою наднаціонального об'єднання держав, передбаченого цим договором були економічні чинники. Зі змісту цього Договору можна констатувати, що він згадує лише певні аспекти ІВ, а саме права «комерційної та промислової власності» у питаннях допустимих обмежень свободи переміщення товарів. Так відповідно до статті 30 консолідованої версії Договору про заснування Європейської спільноти: «Заборона кількісних обмежень на імпорту та на всі заходи еквівалентної дії між державами-членами не виключають заборон чи обмежень на імпорту, експорт чи транзит товарів на підставі ... захисту промислової та комерційної власності» [1].

При цьому, варто звернути увагу на роль практики Суду ЄС, який як відомо відіграє вирішальне значення в тлумаченні тих чи інших норм, зокрема і у сфері ІВ. Так, у 1970-х роках Суд визначив вагомі та основні принципи, які забезпечили фундамент для формування актів вторинного права Союзу у царині ІВ. Наприклад, у справі 78/70 Deutsche Grammophon v Metro SB Grossmarkete GmbH Суд вивів принцип специфічного інтересу в захисті: «Стаття 36 допускає відступи від принципу вільного руху товарів з метою захисту промислової та комерційної власності лише в тій мірі, в якій відступи виправдані з метою захисту прав, що становлять специфічну сутність такої власності» [2].

У 2007 році глави держав-членів Союзу підписали договір, що вносив зміни до Договору про ЄС – Лісабонський договір. Запроваджені цієї редакцією договору (набрала чинності у грудні 2009 року) зміни, в першу чергу націлені на більшу демократичність, дієвість та ефективність роботи інституційної системи ЄС. Поряд із цим прийняття цього договору також призвело і до розширення компетенції Союзу у багатьох галузях, а тому відповідно виникли передумови для реформування сфери охорони прав ІВ за рахунок зняття територіальних перешкод і обмежень. З цього часу інноваційний розвиток вказує на тісний зв'язок ІВ та економічних відносин, а тому можемо констатувати очевидну необхідність інтеграції не тільки у сфері економічній, але і у царині ІВ.

Зважаючи на наведене, варто приділити увагу чинному нормативному регулюванню права ІВ в ЄС. Зокрема, правовою основою для регламентації окресленого питання є положення установчих договорів, зокрема, Договору про функціонування Європейського Союзу (ст. 118 – про повноваження Ради ЄС та Європейського Парламенту (далі – Парламент) встановлювати заходи щодо започаткування Європейського права ІВ з метою запровадження уніфікованого захисту прав ІВ в усьому Союзі; ст. 207 – присвячена питанню спільної торгівельної політики, в т.ч. торгівельним аспектам ІВ; ст. 262 – про право Ради ЄС ухвалити положення для надання юрисдикції Суду ЄС у спорах, що пов'язані із застосуванням актів, ухвалених на основі Європейського права ІВ відповідно до порядку спеціальної законодавчої процедури та після консультативної роботи з Парламентом) [3].

Зрозуміло, що це не вичерпні положення присвячені цьому питанню та варто згадати про чималу кількість актів «вторинного права» ЄС, а переважно регламентів та директив, які врегульовують особливості здійснення права ІВ та її захисту. Наприклад, регламенти Ради ЄС

спрямовані, наприклад, на питання охорони географічних позначень і найменувань походження сільськогосподарської продукції та продовольства (Регламент Ради № 2081/92/ЄС від 14 липня 1992 р.), торгівельних марок (Регламент Ради № 40/94/ЄС від 20 грудня 1993 р.), прав на сорти рослин (Регламент Ради № 2100/94/ЄС від 27 липня 1994 р.), промислових зразків (Регламент Ради № 6/2002/ЄС від 12 грудня 2001 р.) тощо [4].

В такому контексті варто перейти до розгляду питання щодо інтеграції країн та гармонізації національного права у сфері ІВ відповідно до вироблених стандартів ЄС. Зокрема, як було зазначено, це питання є актуальним для України, адже виконання ряду зобов'язань та приведення національного законодавства до стандартів ЄС є важливим у світлі набуття нашою державою статусу кандидата на вступ до Союзу.

Перед Європейським Союзом свого часу також постало питання як узгодити протиріччя між правилами функціонування спільного ринку та обмеженнями, які обумовлювалися «територіальністю» дії права на об'єкти інтелектуальної власності. Задля розв'язання цієї проблеми в цій сфері розпочали роботу щодо уніфікації та зближення норм держав-членів ЄС.

На сьогоднішній день, правильне та гармонійне функціонування спільного ринку все ще залишається актуальним завданням для ЄС. З метою підтримання існування спільного ринку здійснюється велика робота щодо «європеїзації» приватного права країн-учасниць ЄС шляхом видання директив та регламентів [5].

16 вересня 2014 року було ратифіковано Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода або Угода про асоціацію з ЄС) [6]. Таким чином, Україна взяла на себе ряд зобов'язань та відповідно приступила до їх виконання. Зокрема, Глава 9 Розділу IV Угоди передбачає ряд завдань у сфері ІВ, які передусім спрямовані на удосконалення та реформування основ захисту ІВ. Так, стаття 157 Угоди закріплює: «Цілями цієї Глави є: а) спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території Сторін; і б) досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав ІВ» [6]. Виходячи з наведеного, наближення національної правової системи до *acquis* ЄС є головним зобов'язанням України.

Серед умов поглибленої співпраці України з державами-членами ЄС слід зауважити на потребі гармонізації та адаптації національного законодавства до вимог права ЄС. Вона створює необхідні передумови, без яких неможливий перехід до наступних етапів євроінтеграції, зокрема вступу України до ЄС. Узгоджений «правовий мінімум» стане фундаментом для посиленої співпраці та ефективної інтеграції України в ЄС у майбутньому.

Зі змісту Угоди можна виокремити ряд актів Союзу, згідно з якими має відбуватися гармонізація національного законодавства України та визначити строки, в які має бути виконана відповідна робота з внесення змін, а подекуди повного реформування правової системи в окресленій галузі.

Процес гармонізації включає в себе широкий ряд питань та обов'язків. В цьому процесі неможливо обмежитися виключно формальним юридичним закріпленням норм та рекомендацій. Така фрагментарна та непослідовна гармонізація та «копіювання» законодавства ЄС з метою формальної відповідності не сприяє впровадженню якісного правового регулювання, яке б насправді відповідало вимогам та зобов'язанням України.

Для ефективнішої співпраці та виконанні зобов'язань Кабінетом Міністрів України було відкрито інформаційну систему для відстеження впровадження Плану заходів виконання Угоди про асоціацію з ЄС в режимі реального

часу. Виходячи з даних висвітлених на цьому порталі відповідальними виконавцями завдань за згаданою Главою Угоди наразі є Міністерство економіки України та Комітет ВРУ з питань економічного розвитку. Важливо зауважити, що станом на квітень 2023 року прогрес виконання завдань у царині ІВ складає 94%. Такий показник є вагомим, на нашу думку, окрім того, порівнюючи з іншими сферами взятих зобов'язань та виконуванистю завдань сфера ІВ посідає 2 місце (після сфери статистики та обміну інформацією, де цей показник сягає 96%) [7].

Разом з тим підписанню Угоди передували двадцять років співробітництва України та ЄС із забезпечення рівня захисту прав ІВ, аналогічно до наявного у Союзі, що розпочалося з укладання Угоди про партнерство та співробітництво (1994) й Тимчасової угоди про торгівлю та торговельні відносини (1995). У цей час український розвиток суспільства характеризувався активним опануванням якісно нової інформації та різноманітних методів, що широко впроваджувалися та використовувалися Європейським Союзом в царині охорони права ІВ, а також розширення кола науковців, які займаються вказаною проблематикою, та різних верств суспільства, чий інтереси безпосередньо чи опосередковано стосуються захисту результатів своєї інтелектуальної діяльності в Європі [8, с. 9].

У контексті питання співробітництва України та ЄС з питань охорони інтелектуальної власності вважається за доцільне згадати Діалог з питань захисту прав ІВ між ЄС та Україною, які становлять спільний інтерес сторін, який був започаткований у 2006 році. Крайне, дев'ятнадцяте засідання в рамках цього діалогу було проведено 27 січня 2022 року. З виступу заступника Міністра економіки України Олександра Грибана виходить, що питання захисту інтелектуальної власності є ваговою частиною інвестиційної політики нашої держави. Наразі проводиться активна робота над удосконаленням законодавства в цій сфері та наближення його до загальноєвропейських стандартів Європейського Союзу. Разом з цим проведення згаданого Діалогу сприяє не виключно покращенню правової бази для захисту прав ІВ, але й підвищенню економічних показників, що включають і розвиток інноваційних технологій в Україні. В рамках проведення цього засідання Сторонами було обговорено нагальні питання, зокрема, що стосуються прогресивності проведення реформування уже виробленої правової бази, прийняття нових актів, що сприяють розвитку національного законодавства, створення спеціалізованих установ, зокрема, компетентного суду у цій сфері тощо [9].

У дворічному звіті Європейської Комісії про охорону та захист інтелектуальної власності у державах за межами ЄС за 2018 зазначалося, що Україні необхідно дійти згоди щодо затвердження в українському законодавстві національного або міжнародного принципу вичерпання прав; прийняти зміни до Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг»; удосконалити процедури митного призупинення оформлення товарів, знищення контрафактної продукції та створити систему моніторингу дотримання права ІВ в Україні [10].

Для покращення показників Кабінетом Міністрів України було затверджено Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Аналізуючи її зміст, можна виокремити основні сфери проведення реформи, зокрема, зосередимо увагу на таких:

- державна система правової охорони ІВ: запровадження прозорих механізмів її діяльності, що забезпечується Міністерством економіки України. При цьому національний орган інтелектуальної власності наділяється рядом повноважень та публічних функцій для впровадження політики в галузі ІВ;

- система колективного управління майновими авторськими та суміжними правами: визначення засад такого

управління, повноважень організацій колективного управління та інше наближення до вимог, що діють в ЄС;

- робота із національною законодавчою базою: гармонізація та наближення до стандартів ЄС [11].

Але за результатами звітів кінця 2018 року виконання окреслених завдань державою не характеризувалося динамічністю та великим піднесенням, а показник виконання Україною зобов'язань у сфері інтелектуальної власності становив лише 22%.

У 2019 році строки адаптації законодавства про інтелектуальну власність до законодавства ЄС, не були дотримані. Однак, у 2019 році були зроблені суттєві кроки з удосконалення правового регулювання сфери інтелектуальної власності. Про це свідчить прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України відносно вдосконалення охорони прав на компонування напівпровідникових виробів» від 19.09.2019 № 111-IX та Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень» від 20.09.2019 № 123-IX.

Як зазначалося вище, прогрес виконання завдань у сфері ІВ на 2023 рік складає 94%, тобто порівнюючи з 2018 роком показник виконання поставлених перед Україною зобов'язань підвищився на 72%, при цьому у 2022 році було досягнуто 33% з цих 72-ох відсотків.

Для такого активного стрибку в показниках було прийнято низку законів, а саме: Закон України «Про авторське право і суміжні права», спрямований на регулювання відносин щодо набуття, здійснення та захисту особистих немайнових та майнових авторських і суміжних прав, а також щодо прав особливого роду (*sui generis*), що пов'язані окресленою сферою; Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав», який посилює адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав та виключає адміністративну та кримінальну відповідальність за відсутність маркування контрольними марками примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних; Закон України «Про географічні зазначення спиртних напоїв», прийнятий з метою належного наближення національного законодавства в сфері географічних зазначень спиртних напоїв та в сфері виробництва спиртних напоїв до *acquis* ЄС; Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності», з метою внесення змін до Цивільного кодексу України, Господарського процесуального кодексу України та Цивільного процесуального кодексу України [12].

В контексті необхідності посилення інтеграційних процесів України у міжнародний та європейський простір актуальним є питання подальшого реформування законодавчої бази у галузі ІВ. Для цього наймовірно важливо затвердити нову стратегію розвитку. 16 грудня 2019 року відбулися парламентські слухання «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні», на якій Верховна Рада України підтримала ідею про необхідність впровадження Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на період 2020–2025 років. Було проголошено, що цей стратегічно вагомий документ буде прийнятий у найближчий час, але до сьогодні цього не було зроблено та Стратегія не набула юридично-обов'язкового статусу. Розробниками Стратегії були вивчені прогресивні підходи, закладені в Стратегії «Європа 2020», яка визначила цілі та стратегічні пріоритети ЄС, що мали за мету об'єднати конкурентоспроможність Союзу у всебічних напрямках, зокрема щодо подальшого створення та розвитку Інноваційного союзу, Європейського дослідницького простору, а також щодо

механізмів впровадження та реалізації Програми діджиталізації для Європи [13].

Резюмуючи наведене, можна констатувати, що прийняття стратегії є важливим кроком у процесі впровадження змін у законодавчі акти України та має сприяти формуванню єдиного підходу до державної політики у цих питаннях, а тому ми сподіваємося, що це все ж таки відбудеться найближчим часом. У протилежному випадку більшість вже впроваджених змін, та тих, що плануються, зокрема такі реформи як судова та правова не будуть реалізовані на практиці. Через відсутність консолідованого підходу до політики у сфері ІВ, ці реформи так і залишаться у теоретичній площині, що негативно вплине на якість національного законодавства.

На слуханнях, про проведення яких у 2019 році, вже згадувалося, було названо ряд завдань на період з 2020 по 2025 роки, що стосуються різних сфер, зокрема:

– інституційна сфера: в рамках цього напрямку планується завершення конкурсу з відбору кандидатів до ІР-суду та початок діяльності Спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності,

– законодавча сфера: ухвалення законопроекту щодо інституційної реформи у сфері інтелектуальної власності, невідкладне затвердження нової редакції Закону України «Про авторське право та суміжні права»

– сфера боротьби з правопорушеннями: посилення діяльності, що стосується мінімізації та викорінення піратства та протиправних діянь з контрафактом.

Деякі з цих завдань станом на 2023 рік вже успішно виконані, наприклад від 1 січня 2023 року діє нова редак-

ція Закону України «Про авторське право та суміжні права».

Звичайно, Україні все ще є куди розвиватися, бо деякі зобов'язання із Пульс Угод знаходяться у зоні ризику. Наприклад, до кінця 2023 року законопроект «Щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності, спрямованого на врахування вимог законодавства ЄС щодо захисту прав інтелектуальної власності» та законопроект «Щодо внесення змін до нормативно-правових актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» мають опрацювати з експертами ЄС та передати Верховній Раді України для прийняття відповідних законів. Якщо ці зобов'язання вдасться зробити за цей рік, то показник виконаних задач сягне 100%, тим самим наблизивши Україну до бажаного посилення євроінтеграційних процесів і, як наслідок, вступу до ЄС.

Висновки. Отже, можемо зробити висновок, що Україна та ЄС активно співпрацюють у рамках правової охорони інтелектуальної власності в аспекті адаптації національного законодавства України до вимог ЄС, і це підтверджується позитивною статистикою. І хоча Україні все ще треба виконати певні зобов'язання з Пульс Угод та врешті-решт прийняти національну стратегію розвитку сфери інтелектуальної власності на період 2020–2025 років, ми вбачаємо однозначну позитивну динаміку на шляху до успішного створення необхідного «правового мінімуму» та наближення правової системи України до *acquis* ЄС, що ще на крок наближає Україну до вступу у ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства) : Договір; ЄЕС від 25.03.1957. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_017 (дата звернення: 19.04.2023).
2. Case 78/70, Deutsche Grammophon GmbH v. Metro-SBGrossmarkte GmbH & Co KG, 1971. *Court of Justice of the European Union*. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-78/70>
3. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями : Договір; Європейський Союз від 07.02.1992. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_b06 (дата звернення: 21.04.2023).
4. Бочарова Н. Права інтелектуальної власності ЄС. Гармонізація з національним законодавством. *Журнал Верховної Ради України «Віче»*. 2006. № 13. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/278/>
5. Овечкіна О.С. Гармонізація національного законодавства із правом Європейського Союзу у сфері інтелектуальної власності. *Право.ua*. 2017. № 2. С. 35–41. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=pravo_2017_2_8
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода; Україна від 27.06.2014. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011 (дата звернення: 18.04.2023).
7. Пульс Угоди. *Євроінтеграційний портал* : веб-сайт. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/>
8. Капіца Ю. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу: формування, інститути, напрями розвитку : монографія. Вид. 2-ге, без змін. Київ : Академперіодика, 2020. 664 с.
9. 27 січня 2022 року відбулося 19-те засідання щорічного Діалогу з права інтелектуальної власності між Україною та ЄС. *Представництво Європейського Союзу в Україні*. URL: <http://surf.li/gnpbg>
10. Ангел С. Виконання Україною зобов'язань щодо реформування захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні : аналіт. записка. Київ, 2018. 15 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/IER/2019/IPR_Policy_Brief_TFD.pdf
11. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 01.06.2016 р. № 402-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-p#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
12. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. *Євроінтеграційний портал* : веб-сайт. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf
13. Банчук-Петросова О.В. Міжнародне співробітництво щодо правової охорони інтелектуальної власності: на прикладі України та ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/92>